

KS. JAN DYDUCH

ROLA UCZELNI KOŚCIELNYCH I KATOLICKICH W ŚWIETLE POWSZECHNEGO PRAWODAWSTWA POSOBOROWEGO

„Poznacie prawdę, a prawda was wyswobodzi” (J 8,32). Te słowa Jezusa Chrystusa, wciąż aktualne, nabierają szczególnej aktualności na przełomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa. Prawda i wolność to wartości głęboko ze sobą powiązane. Jedna bez drugiej nie może egzystować w pełnym wymiarze. Mimo uwrażliwienia na prawa człowieka, są one wciąż zagrożone. Potrzebują ustawicznego głoszenia i obrony.

Kościół zawsze był zaangażowany w ich głoszenie i obronę. Czyni to również dzisiaj w różnoraki sposób. Jednym z nich, niezwykle ważnym, to głoszenie prawdy poprzez wyższe uczelnie. Występują one w dwojakiej formie: jako uniwersytety i wydziały kościelne oraz jako uniwersytety katolickie i katolickie instytuty wyższych studiów. Niniejszy artykuł zamierza ukazać rolę jednych i drugich w oparciu o normy prawne zawarte w posoborowych dokumentach ogólnokościelnych.

Określenie i erygowanie

Zainteresowanie przekazywaniem prawdy towarzyszyło Kościołowi od początku jego dziejów. Stąd w ciągu wieków zakładał i prowadził szkoły na różnym poziomie i nimi się opiekował. Sprawa ta stała się także przedmiotem prac soboru watykańskiego II. W deklaracji poświęconej wychowaniu chrześcijańskiemu podkreślono zainteresowanie Kościoła uczelniami: „Również szkoły

* W przypisach zastosowano następujące skróty tytułów:

AAS — Acta Apostolicae Sedis

Ex.corde — Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Ex corde Ecclesiae”*, Libreria Editrice Vaticana 1990.

PPK — *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i przetłumaczył E. Szafrowski, Warszawa 1971.

S. ch. — Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Sapientia christiana”*, Libreria Editrice Vaticana 1979.

wyższe otacza Kościół gorliwą opieką, zwłaszcza uniwersytety i fakultety”¹. Sobór wzywa również do tworzenia i rozwijania uniwersytetów katolickich: „Święty Sobór wielce zaleca rozwijanie uniwersytetów i fakultetów katolickich rozmieszczonych należycie w różnych częściach świata, tak jednakże, aby one błyszczały nie ilością, ale zamiłowaniem do nauki”². Nauczanie soborowe swoją szczególną troską ogarnia studiowanie nauk kościelnych: „Kościół bardzo wiele oczekuje od skutecznej działalności fakultetów teologicznych. Im bowiem powierza bardzo odpowiedzialne zadanie przygotowania swych wychowanków nie tylko do posługi kapłańskiej, lecz nade wszystko czy to do uczenia w zakładach wyższych studiów kościelnych, czy też do samodzielnego rozwijania nauk, czy to do podjęcia uciążliwych zadań apostołatu intelektualnego”³. Odnowie nauczania dyscyplin kościelnych poświęca dużo miejsca soborowy dekret o formacji kapłańskiej⁴.

Wskazania soborowe dały nowy impuls do zainteresowania się studiami na uczelniach wyższych i prowadzonymi tam pracami. Niedługo po zakończeniu soboru, 7 października 1966 roku, Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów zwróciła się z prośbą do uniwersytetów i fakultetów kościelnych, aby przedstawiły wnioski dotyczące odnowy konstytucji apostołskiej *Deus scientiarum Dominus*. Po przeanalizowaniu zgłoszonych postulatów i propozycji, został wydany 20 maja 1968 r. dokument zawierający postanowienia zmierzające do odnowy uczelni kościelnych⁵.

Zapoczątkowany w ten sposób proces odnowy soborowej wymagał dalszego doskonalenia. Zwłaszcza pilna stała się sprawa — zachowując odrębność i autonomię uczelni rozproszonych po całym Kościele — nadania podstawowych norm, wprowadzających jednolitość i ład, tak aby w różnorodności ujawniła się jedność Kościoła. Uwieńczeniem podjętych, w tym duchu, prac stała się nowa konstytucja apostołska *Sapientia christiana*, dotycząca uniwersytetów i fakultetów kościelnych, ogłoszona przez papieża Jana Pawła II dnia 15 kwietnia 1979 r.⁶ Do konstytucji są dołączone „zarządzenia wykonawcze”, wprowadzające w życie konstytucję *Sapientia christiana*, wydane przez Kongregację Wychowania Katolickiego⁷. Ważniejsze postanowienia wymienionej konstytucji zostały wprowadzone do odnowionego *Kodeksu prawa kanonicznego*, promulgowanego w 1983 r. Znajdują się one w jego trzeciej księdze pod tytułem *Nauczycielskie zadanie Kościoła* w rozdziale „O uniwersytetach i fakultetach kościelnych”. Poprzedni rozdział nosi tytuł „O uniwersytetach katolickich oraz innych instytucjach wyższych studiów”.

¹ Deklaracja soborowa *Gravissimum educationis*, n. 10, 1.

² Tamże, n. 10, 3.

³ Tamże, n. 11, 1.

⁴ Por. dekret soborowy *Optatam totius*, n. 13 — 18.

⁵ PPK t. 3 z. 1 s. 308 — 363.

⁶ AAS 71 : 1979 s. 469 — 499; PPK t. 12 z. 1 s. 210 — 255.

⁷ AAS 71 : 1979 s. 500 — 521.

Sprawa uniwersytetów katolickich była dotychczas, to znaczy do 1983 r., regulowana *Kodeksem prawa kanonicznego* z 1917 r. i innymi dokumentami kościelnymi mniejszej rangi. *Kodeks* z 1983 r. zawierał tylko przepisy bardzo ogólne, stąd ciągle istniał problem opracowania dokumentu, który by kompleksowo normował działalność uniwersytetów katolickich, wprowadzając pewne jednolite zasady dla całego Kościoła. Zarówno normy zawarte w *Kodeksie* z 1917 r., jak i 1983 r., dotyczące tego zagadnienia, były uważane za niewystarczające, aczkolwiek nie była to opinia powszechna. Po promulgowaniu *Kodeksu* w 1983 r. prace nad przygotowaniem stosownego dokumentu zostały zintensyfikowane. Ich owocem jest dokument papieski o uniwersytetach katolickich *Ex corde Ecclesiae* z 15 sierpnia 1990 r.⁸ Jego charakter różni się nieco od konstytucji *Sapientia christiana*. Konstytucja o uniwersytetach katolickich zawiera tylko wskazania, wytyczne i normy o charakterze ogólnym. Nie są do niej dołączone ogólnokościelne zarządzenia wykonawcze, jedynie przewidziano wydanie odpowiednich dyrektyw. Ogłoszenie konstytucji *Sapientia christiana* i konstytucji *Ex corde Ecclesiae* oraz norm kodeksowych, dotyczących uczelni, należy uznać za spełnienie postulatu soborowego o nadanie właściwego kształtu uczelniom kościelnym i katolickim.

Rozróżnienie, przez wymienione wyżej kościelne dokumenty prawne, na uniwersytety katolickie i uniwersytety kościelne, jest następstwem rozwoju w kulturotwórczej działalności Kościoła. Zaistniała potrzeba ustanowienia odrębnych zasad działania dla uniwersytetów katolickich, inspirowanych publicznością i powszechną obecnością idei chrześcijańskich, i dla uniwersytetów kościelnych, inspirujących swe badania Objawieniem Bożym⁹. To rozróżnienie nie ujawniło się jeszcze w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1917 r., które podaje normy odnoszące się do wszystkich uniwersytetów katolickich, bez względu na to, czy obejmują nauki teologiczne czy świeckie. Próbę podania odrębnych norm dotyczących nauk teologicznych wykładanych na uniwersytetach i fakultetach katolickich podaje konstytucja *Deus scientiarum Dominus*, która przyczyniła się do odnowy wyższych studiów kościelnych¹⁰.

Konstytucja apostolska *Sapientia christiana* zawiera normy odnoszące się tylko do uniwersytetów i fakultetów kościelnych, a konstytucja *Ex corde Ecclesiae* dotyczy uniwersytetów katolickich. Oczywiście różnice dotyczą tylko pewnych spraw, inne zaś są regulowane normami wspólnymi dla obu typów uczelni.

Czym zatem charakteryzuje się uniwersytet kościelny i jakie są jego istotne cechy? Uniwersytetem lub wydziałem kościelnym nazywamy ten, który został kanonicznie erygowany lub zatwierdzony przez Stolicę Apostolską i zajmuje

⁸ Konstytucja *Ex corde* została ogłoszona 15 VIII 1990.

⁹ Por. S. Pasternak, *Reorganizacja studiów kościelnych, szczególnie wykładów prawa kanonicznego, w świetle „Sapientia christiana”*, „Prawo Kanoniczne” 23:1980 nr 3—4 s. 218.

¹⁰ Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, t. 2, Opole 1958, s. 504 n.

się uprawianiem i przekazywaniem nauk teologicznych oraz powiązanych z nimi gałęzi wiedzy, przy czym ma prawo nadawania stopni akademickich powagą Stolicy Świętej¹¹. Zatem przedmiotem badań naukowych uniwersytetów i fakultetów kościelnych jest Objawienie chrześcijańskie, aby pogłębione studium różnych gałęzi kościelnych dyscyplin prowadziło do coraz lepszego poznawania i zrozumienia Bożego Objawienia w kontekście współczesnych zdobyczy nauki. Postęp wiedzy, jej nowe gałęzie, nowe odkrycia i wynalazki wysuwają nowe problemy i stawiają także naukom kościelnym wyzwania i pytania. Dlatego osoby zajmujące się naukami kościelnymi, wykonując swój pierwszoplanowy obowiązek coraz głębszego poznawania prawdy objawionej przez badania teologiczne, są zobowiązane współpracować ze specjalistami innych dyscyplin naukowych, analizując i interpretując ich twierdzenia oraz oceniając je w świetle prawdy objawionej. Działalność uniwersytetów i wydziałów kościelnych winna być nastawiona na dobro całego Kościoła, któremu winna służyć i je pomnażać. W tym względzie jawi się potrzeba ich powiązania z całokształtem nauki Chrystusowej, której autentycznym interpretatorem i stróżem był i nadal pozostaje Urząd Nauczycielski Kościoła¹². Zatem uniwersytety i wydziały te pielęgnują i uprawiają nauki teologiczne i inne dyscypliny ściśle z nimi powiązane, by pozostawać w zgodności i bliskiej współpracy z Urzędem Nauczycielskim Kościoła. Konsekwencją tego jest fakt ich szczególnego związku z hierarchią kościelną, a zwłaszcza ze Stolicą Apostolską. Uważa ona, że dla wypełnienia właściwego sobie zadania, posiada prawo i obowiązek erygowania, popierania, rozwijania i kierowania uniwersytetami i wydziałami kościelnymi istniejącymi samodzielnie czy też złączonymi z innymi uniwersytetami, i to zarówno przeznaczonymi dla alumnów duchownych, jak i studentów świeckich¹³.

Kościół, wypełniając posługę głoszenia prawdy objawionej, ma prawo posługiwać się uniwersytetami kościelnymi: „Z tytułu swojego zadania głoszenia prawdy objawionej Kościół ma prawo do własnych uniwersytetów i wydziałów kościelnych, dla kultywowania w nich dyscyplin kościelnych lub z nimi związanych, a także kształcenia w nich studentów w sposób naukowy” (KPK, kan 815). Stolica Apostolska zastrzega sobie tworzenie uniwersytetów i wydziałów czy to przez ich erygowanie, czy przez zatwierdzanie już istniejących oraz kierowanie nimi: „Uniwersytety i wydziały kościelne mogą być tworzone tylko na mocy erekcji dokonanej przez Stolicę Apostolską lub uzyskanego od niej zatwierdzenia. Jej również przysługuje najwyższe kierownictwo tychże instytucji” (KPK, kan. 816 § 1).

Nieco inaczej sprawę tę rozwiązuje nowy *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, który przyznaje prawo erygowania i zatwierdzania uczelni kościelnych nie tylko Stolicy Apostolskiej, lecz także najwyższej władzy kościołów

¹¹ S. ch., art. 2.

¹² Por. tamże, *Wstęp*.

¹³ Por. tamże.

sui iuris w porozumieniu ze Stolicą Apostolską (por. kan. 649). Tę władzę w kościołach patriarchalnych stanowi patriarcha łącznie z synodem biskupów tych kościołów (por. kan. 642). Zgodnie z prawodawstwem wschodnim te same autorytety kościelne są kompetentne do erygowania i zatwierdzania uniwersytetów katolickich, przy czym w tych wypadkach inicjatywa należy do władzy kościołów *sui iuris* (por. kan. 642).

Sprawą erygowania i kierowania uniwersytetami kościelnymi zajmuje się Kongregacja Wychowania Katolickiego (*Congregatio pro Institutione Catholica*)¹⁴. Ona eryguje i zatwierdza uniwersytety i wydziały kościelne, zatwierdza ich statuty, wykonuje nad nimi nadrzędne kierownictwo, jak również troszczy się o to, by w przekazywaniu i w badaniach naukowych zachowano nieskazitelność wiary¹⁵. Kongregacja Wychowania Katolickiego zarządza także uniwersytetami katolickimi, przy czym jej kompetencje wobec nich kształtują się inaczej niż odniesienie do uniwersytetów kościelnych, co omówimy poniżej. Wynika to z natury i charakteru uniwersytetów katolickich, określonego głównie przez konstytucję *Ex corde Ecclesiae*, która zgodnie z zamiarem papieża Jana Pawła II winna się stać ich „wielką kartą”: „Po wydaniu konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana* przeznaczonej dla uniwersytetów i fakultetów kościelnych, uznałem za potrzebne przedstawienie także uniwersytetom katolickim analogicznego tekstu, który byłby dla nich punktem odniesienia i swoistą *magna charta*”¹⁶.

Konstytucja *Ex corde Ecclesiae* daje odpowiedź na pytanie: czym jest uniwersytet katolicki? Jest on wspólnotą akademicką, mającą charakter uniwersytecki, działającą w sposób ściśle naukowy i krytyczny, przyczyniającą się do postępu ludzkiej wiedzy, do rozwoju dziedzictwa kulturowego poprzez prace badawcze, nauczanie i różnorodne usługi świadczone dla wspólnot lokalnych, krajowych i międzynarodowych. w prowadzeniu prac przysługuje uniwersytetom instytucjonalna autonomia, gwarantująca wolność akademicką, określoną przez wymogi prawdy i dobra wspólnego. Kościół uznaje taką wolność badaczy, odpowiadającą dziedzinie ich kompetencji, w zgodzie z zasadami i metodami nauk, do której dziedzina ta należy¹⁷. Wskazuje to na wielość gałęzi wiedzy, różnorodnych dyscyplin, posługujących się różnymi metodami badań naukowych. Wszystkie one winny zmierzać do poznania prawdy, którą osiągną różnymi drogami¹⁸. Wielość i różnorodność gałęzi wiedzy stanowi wielkie

¹⁴ Tak została nazwana w konstytucji *Regimini Ecclesiae universae*. Konstytucją *Pastor bonus* nazwała ją *Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis*, nazwa ta jednak nie przyjęła się i w dalszym ciągu używa się poprzedniego określenia.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus”* (28 VI 1988), art. 116, AAS 80:1988 s. 889; E. Szafrowski, *Kuria rzymska Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 33:1990 nr 1 — 2 s. 62.

¹⁶ *Ex corde*, n. 8.

¹⁷ Por. tamże, n. 12, 29.

¹⁸ Por. K. Wojtyła, *Uniwersytet katolicki: koncepcja i zadania*, „Zeszyty Naukowe KUL” 11:1968 nr 3 — 4 s. 14.

bogactwo uniwersytetów katolickich, które zostaje pomnożone przez zbawcze orędzie Ewangelii, stanowiące inspirację i oparcie dla zdobywanej wiedzy. Całokształt prowadzonych tam badań naukowych i wykładów, a także proces wychowawczy jest oparty o zasady chrześcijańskie. Stąd uniwersytety katolickie czerpią energię i inspirację z dwóch źródeł: z bogactwa Objawienia i bogactwa natury. Połączony wysiłek rozumu i wiary sprawia, że stają się one instytucjami pomnażającymi skarbiec wartości przyrodzonych i nadprzyrodzonych, ubogacającymi ludzką wiedzę i religię chrześcijańską.

Ze względu na charakter katolicki uniwersytet ma posiadać następujące cechy: (1) Cała wspólnota uniwersytecka jest inspirowana chrześcijańskimi zasadami; (2) Refleksja w badaniach naukowych jest podejmowana w świetle wiary katolickiej; (3) Wierność nauczaniu Kościoła; (4) Służba ludowi Bożemu i rodzinie ludzkiej, zmierzającej do celu ostatecznego¹⁹. W świetle tych cech uniwersytet katolicki jest uczelnią, która wypełniając zadania wspólne wszystkim uniwersytetom, tj. prowadząc nauczanie, wychowanie i badania naukowe oraz działalność usługową, odwołuje się zarazem w swej pracy do inspiracji i światła orędzia chrześcijańskiego. Biogąc to pod uwagę omawiana konstytucja podaje następujące określenia: „Uniwersytet katolicki, jak każdy uniwersytet, jest społecznością uczonych reprezentujących różne dziedziny ludzkiej wiedzy. Poświęca się pracom badawczym i nauczaniu oraz świadczy różnego rodzaju usługi odpowiadające jego misji kulturowej. Uniwersytet katolicki, ze względu na swój charakter katolicki, prowadzi prace badawcze, nauczanie i wszelkie inne formy działalności w duchu ideałów, zasad i postaw katolickich”²⁰.

Uniwersytet katolicki zatem powinien posiadać następujące elementy: (a) być prawdziwym uniwersytetem, a więc uczelnią z różnymi gałęziami wiedzy, prowadzącą badania naukowe, przyczyniającą się do postępu wiedzy, nadającym stopnie naukowe oraz nauczającym i wychowującym studentów; (b) całą swoją działalność zarówno dydaktyczną, badawczą i wychowawczą ma inspirować zasadami chrześcijańskimi; (c) ma zezwolenie Kościoła, który przez kompetentną władzę udziela potrzebnej aprobaty. Jest ona nieodzownym elementem katolickości uniwersytetu: „Żaden uniwersytet, chociaż rzeczywiście katolicki, nie może używać nazwy uniwersytet katolicki, bez zgody kompetentnej władzy kościelnej” (KPK, kan. 808). Zatem obok elementów istotnych, konstytuujących uniwersytet katolicki, musi mieć miejsce także element formalny, czyli zgoda upoważnionej władzy kościelnej.

Jaka władza w Kościele jest kompetentna do zakładania czy zatwierdzania uniwersytetów katolickich? Ogólną odpowiedź na to pytanie daje najpierw *Kodeks prawa kanonicznego*, który przyznaje Kościołowi prawo do tworzenia

¹⁹ *Ex corde*, n. 13.

²⁰ *Ex corde*, n. 13 art. 2 § 1 — 2.

i prowadzenia uniwersytetów: „Kościół ma prawo zakładania i kierowania nimi” (kan. 808). Szczegółowe rozwiązanie podaje konstytucja o uniwersytetach katolickich. Może je zakładać: Stolica Apostolska, Konferencja Biskupia lub inne zgromadzenie hierarchii katolickiej oraz biskupi diecezjalni. Wymienione władze kościelne mogą również zaaprobować istniejący uniwersytet i uznać go za katolicki. Uniwersytet katolicki może zostać założony także przez instytut zakonny lub inną publiczną osobę prawną, ale po otrzymaniu na to zgody biskupa diecezjalnego. Również osoby fizyczne, zarówno duchowni jak i świeccy mogą założyć uniwersytet katolicki za zezwoleniem Stolicy Apostolskiej lub Konferencji Biskupiej albo zgromadzenia hierarchii kościelnej, po przyjęciu ustalonych warunków²¹.

Uprawnienia Stolicy Apostolskiej względem uniwersytetów katolickich wykonuje, jak wspominaliśmy wyżej, Kongregacja Wychowania Katolickiego. Ona ma prawo je zakładać i aprobować. Jednakże to uprawnienie nie jest jej wyłącznie zarezerwowane, jak to było w przypadku uniwersytetów kościelnych. Stąd konstytucja *Pastor bonus* stwierdza ogólnie, że gdy chodzi o uniwersytety katolickie, to załatwia wszystko co wchodzi w zakres kompetencji Stolicy Apostolskiej²².

Po opublikowaniu konstytucji *Ex corde Ecclesiae* wymieniona Kongregacja nie wydała zarządzeń wykonawczych, jak to miało miejsce po promulgowaniu konstytucji *Sapientia christiana*. Jedynie postanawia, że konferencje biskupie lub zgromadzenia hierarchii katolickiej opracują rozporządzenia wykonawcze o zasięgu lokalnym lub regionalnym, które mają być zatwierdzone przez Stolicę Świętą, czyli Kongregację Wychowania Katolickiego²³, jak również ma ona wydać, jak wspominaliśmy wyżej, odpowiednie dyrektywy. Nietrudno zauważyć, że mimo dużych podobieństw uniwersytetów kościelnych i katolickich, ich natura, sposób powołania i odniesienie do władzy kościelnej wykazują pewne różnice. Stąd zaistniała potrzeba promulgowania dwóch odrębnych dokumentów papieskich, określających ich naturę, zadania i strukturę.

Struktura

Strukturę uniwersytetów i wydziałów kościelnych określają następujące dokumenty: *Kodeks prawa kanonicznego*, konstytucja apostolska *Sapientia christiana* i statut danej uczelni. Każda uczelnia kościelna powinna posiadać własny statut sporządzony w oparciu o normy prawa powszechnego i zatwierdzony przez Kongregację Wychowania Katolickiego: „Każdy uniwersytet i wy-

²¹ Por. tamże, art. 3 § 1 — 3.

²² Por. Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus”...*, art. 116 § 3.

²³ Por. *Ex corde*, art. 1 § 1 — 3.

dział kościelny musi posiadać własne statuty i program studiów, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską” (KPK, kan. 816 § 2).

W myśl konstytucji *Sapientia christiana* statuty uczelni kościelnych winny uwzględniać przepisy cywilne odnoszące się do uniwersytetów w danym kraju czy regionie, w takim zakresie, aby nie utracić sobie właściwej tożsamości bez popadania w kolizję z normami kanonicznymi. Sprawy te często są przedmiotem umów między państwami a Stolicą Apostolską.

Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie (PAT), będąca uczelnią kościelną, kierującą się normami kanonicznymi zawartymi w konstytucji *Sapientia christiana* i w *Kodeksie prawa kanonicznego*, umieściła w swym pierwszym statucie zapis, respektujący ustawodawstwo polskie w takim zakresie, w jakim zostało w nim umieszczone²⁴. Następny statut PAT, przesłany do zatwierdzenia Stolicy Apostolskiej w grudniu 1988 r., stwierdza, że działalność Papieskiej Akademii Teologicznej uwzględnia postanowienia *Umowy zawartej dnia 30 czerwca 1989 między rządem PRL a Konferencją Episkopatu Polski w sprawie uregulowania statusu wyższych uczelni papieskich oraz trybu i zakresu uznawania przez państwo stopni i tytułów naukowych nadawanych przez te uczelnie*²⁵.

Umowa upoważnia obie strony do zmiany postanowień w drodze prawnych negocjacji (art. 30). Potrzeba takich negocjacji zaistniała po promulgowaniu nowych ustaw państwowych: (1) *O szkolnictwie wyższym* i (2) *O tytule naukowym i stopniach naukowych*, obydwie z dnia 12 września 1990 r.²⁶ Wymienione ustawy stwierdzają, że uczelnie papieskie, a więc także PAT, prowadzą działalność, nadają stopnie i tytuły według własnego prawa, chyba że inaczej stanowi wzmiankowana *Umowa z 30 czerwca 1989* (art. 1, 3: *O szkolnictwie...* oraz art. 39: *O tytule...*). Tak więc Papieska Akademia Teologiczna w swej działalności kieruje się przepisami kanonicznymi, własnym prawem statutowym i ustawami państwowymi w takim zakresie, w jakim to zostało zaaprobowane przez władze kościelne.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. zobowiązywał uniwersytety katolickie do posiadania statutów, zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską (por. kan. 1376). *Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r.* wspomina tylko o statutach, nie precyzując szczegółów (por. kan. 810), jak również w zasadach ogólnych postanawia, że każda osoba prawna w Kościele ma mieć statut zatwierdzony przez kompetentną władzę kościelną (por. kan. 117). Odpowiedź na pytanie: jaka władza kościelna jest kompetentna do zatwierdzania statutów dla uniwersytetów katolickich oraz dla katolickich instytutów studiów wyższych, trzeba szukać w konstytucji *Ex corde Ecclesiae*. Jest nią ta władza, która erygowała

²⁴ „Charakter, strukturę oraz działalność dydaktyczno-naukową określają: [...] przepisy ustawodawstwa PRL odnoszące się do szkolnictwa wyższego, zawarte w Statucie, dostosowujące przepisy prawa kościelnego do miejscowych warunków” (*Statut Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, n. 2, 1981).

²⁵ Por. tamże.

²⁶ „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 27 IX 1990 nr 65 s. 893 — 921.

lub aprobowała uniwersytet, a więc Stolica Święta, Konferencja Biskupia lub zgromadzenie hierarchii kościelnej oraz biskup diecezjalny²⁷. Konstytucja daje ogólny zarys wymogów, którym winny odpowiadać statuty. Mają one uwzględniać normy Kodeksu prawa kanonicznego, postanowienia konstytucji *Ex corde Ecclesiae*, zarządzenia Stolicy Apostolskiej zawarte w prawodawstwie uzupełniającym, przepisy regulaminów lokalnych przez nią zatwierdzonych; oraz — o ile to jest możliwe i wskazane — przepisy prawa cywilnego²⁸. W związku z tym powstaje trudna sprawa zakresu respektowania w statutach uniwersytetów katolickich przepisów cywilnych. Chodzi z jednej strony, aby nie utraciły one swojej katolickiej tożsamości i autonomii a z drugiej, aby miały równouprawnienie z uniwersytetami świeckimi²⁹. Sprawy te winny być przedmiotem negocjacji i ustaleń między Stolicą Apostolską a władzami państwowymi odnośnych krajów, jak również między Konferencjami Biskupimi a kompetentnymi władzami cywilnymi.

Z zatwierdzeniem statutu bezpośrednio łączy się sprawowanie władzy w uniwersytetach. Wydaje się, że szczególną rolę w kierowaniu i czuwaniu nad działalnością uniwersytetu, i to zarówno katolickich, jak i kościelnych, przypada Konferencjom Biskupim. Wskazują głównie na to postanowienia *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1983 r. Umieszczono tam dwie charakterystyczne normy: „Gdy to jest możliwe i wskazane, Konferencje Biskupie powinny zatroszczyć się o to, ażeby na podległym im terytorium działały właściwie rozmieszczone uniwersytety lub przynajmniej wydziały...” (kan. 809); „Konferencje Biskupie oraz zainteresowani biskupi diecezjalni mają obowiązek i prawo czuwać nad tym, by na katolickich uniwersytetach wiernie były przestrzegane zasady doktryny katolickiej” (kan. 810, paragraf 2). Przytoczone normy bezpośrednio dotyczą uniwersytetów katolickich, jednak analogicznie należy je także stosować do uniwersytetów kościelnych. Tym bardziej, że czuwać nad nimi poleca konstytucja *Sapientia christiana*³⁰.

Jak wspominaliśmy, nadrzędną władzę nad uniwersytetami i wydziałami kościelnymi sprawuje Stolica Święta poprzez Kongregację Wychowania Katolickiego. Stolicę Świętą wobec uniwersytetu reprezentuje jego wielki kanclerz, jak również reprezentuje wobec niej uniwersytet. Troszczy się o jego utrzymanie i rozwój, popiera łączność z Kościołem partykularnym i powszechnym. Stanowisko to sprawuje zazwyczaj biskup diecezjalny tej diecezji, na której jest położony uniwersytet lub wydział kościelny. Stolica Apostolska jednak może mianować do tego zadania inną osobę. Statuty określają szczegółowo jego zadania, również tam można ustanowić funkcję jego zastępcy³¹. Bezpo-

²⁷ Por. *Ex corde*, art. 1, 3.

²⁸ Por. *Ex corde*, art. 1.

²⁹ Por. G. May, *Die Hochschulen*, [w:] *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrsg. von J. Listl, H. Müller, H. Schmitz, Regensburg 1983, s. 600.

³⁰ Por. S. ch., art. 4.

³¹ Por. S. ch., art. 11 — 13.

średnio kierownictwo uniwersytetów i wydziałów sprawują pojedyncze osoby lub też kolegia. Wśród pierwszych należy wymienić rektora lub przewodniczącego oraz dziekana. Do władz o charakterze kolegialnym należą różne organy kierujące, czyli rady uniwersytetu lub wydziału. Statuty winny dokładnie określić nazwę i obowiązki władz akademickich, sposób ich powoływania i czas trwania kadencji. Rektora lub przewodniczącego mianuje albo zatwierdza Kongregacja Wychowania Katolickiego³².

Zgodnie ze statutem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie kierownictwo wspólnoty akademickiej sprawują osoby fizyczne i organa kolegialne: „W stosunku do całej PAT władzę posiada wielki kanclerz, rektor i senat Akademii, a w stosunku do poszczególnych wydziałów: dziekan i rada Wydziału”³³. Funkcja wielkiego kanclerza należy do arcybiskupa krakowskiego, który reprezentuje Stolicę Apostolską i Episkopat Polski wobec Akademii i Akademię wobec Stolicy Apostolskiej, Episkopatu Polski i władz państwowych. Pracami Akademii kieruje rektor wybierany przez senat Akademii na okres trzech lat i zatwierdzany przez Stolicę Apostolską. Najwyższym kierowniczym organem kolegialnym uczelni jest senat akademicki, którego kadencja trwa trzy lata³⁴.

O sposobie sprawowania bezpośredniej władzy na uniwersytetach katolickich i instytutach studiów wyższych rozstrzygać mają, zgodnie z konstytucją „Ex corde Ecclesiae”, statuty tych uczelni, opracowane w oparciu o lokalne lub regionalne regulaminy³⁵. Wymienione władze uczelni mają obowiązek troszczyć się o społeczność uniwersytecką, która składa się z różnych grup. Na czoło wysuwa się grono nauczających. Każdy uniwersytet kościelny winien mieć odpowiednią liczbę wykładowców, podzielonych na różne kategorie w zależności od stopnia przygotowania, czasu objęcia stanowiska, stabilności i odpowiedzialności na danym wydziale. Sprawy te ma określić statut, uwzględniając praktyki uniwersyteckie własnego regionu. Winien on także określić, jaka władza dokonuje doboru, mianuje, promuje i załatwia inne sprawy dotyczące wykładowców. Wszyscy oni powinni odznaczać się wiedzą, walorami moralnymi odpowiednimi stopniami czy tytułami naukowymi, opublikowanymi rozprawami naukowymi i zdolnościami pedagogicznymi. Wszyscy wykładowcy, mający być włączeni do najwyższej grupy, potrzebują „nihil obstat” od Stolicy Apostolskiej³⁶.

Szczególne wymagania stawia się tym, którzy wykładają dyscypliny odnoszące się do wiary i moralności. Swoje zadania mają wykonywać, zachowując pełną wspólnotę z Nauczycielskim Urzędem Kościoła. Winni otrzymać także

³² Por. S. ch., art. 15 — 19.

³³ Statut PAT, n. 32.

³⁴ Por. Statut PAT, n. 15 — 27.

³⁵ Por. Ex corde, art. 4.

³⁶ S. ch., art. 22 — 29.

misję kanoniczną od wielkiego kanclerza i złożyć wyznanie wiary³⁷. W swej działalności zobowiązani są również kierować się postanowieniami instrukcji *O powołaniu teologa w Kościele*, wydanej przez Kongregację Doktryny Wiary 24 maja 1990 r. i zatwierdzonej przez Ojca św. Jana Pawła II³⁸.

Powyższym wymaganiom mają zadośćuczynić wykładowcy dyscyplin teologicznych, zarówno na uniwersytetach kościelnych, jak i katolickich. Na uniwersytetach katolickich bowiem ma być wykładana teologia: „Kompetentna władza kościelna winna zatroszczyć się o to, by na katolickich uniwersytetach został utworzony wydział teologiczny albo instytut lub przynajmniej katedra teologii prowadząca wykłady także dla studentów świeckich” (KPK, kan. 811 § 1). Wszyscy wykładowcy uniwersytetów katolickich i innych katolickich instytutów studiów wyższych winni odowiadać kryteriom określonym w *Kodeksie prawa kanonicznego* i konstytucji *Ex corde Ecclesiae*. Żąda się tam, aby byli zdolni i gotowi uznać katolicką tożsamość uniwersytetu: „W pracach badawczych i w nauczaniu wszyscy katolicy pracownicy naukowi winni wiernie przyjmować, a wszyscy pozostali respektować katolicką doktrynę i moralność, w sposób właściwy dla różnych dyscyplin akademickich”³⁹. Wymagania te trzeba interpretować w świetle norm *Kodeksu prawa kanonicznego*, do których odwołuje się wzmiankowana konstytucja i które przytacza *in extenso*: „Władza kompetentna..., ma obowiązek zatroszczyć się o to, aby nauczycielami uniwersytetów katolickich mianować osoby, które obok odpowiednich kwalifikacji naukowych i pedagogicznych odznaczają się również nieskazitelnością doktryny i dobrymi obyczajami. Gdy zaś zabraknie tych wymogów powinni być usunięci ze stanowiska, z zachowaniem sposobu określonego w statutach” (KPK, kan. 810 § 1).

W związku z tym rodzi się pytanie, czy funkcje wykładowców na uniwersytetach katolickich mogą spełniać akatolicy, wyznawcy innych religii, czy wreszcie nie wyznający żadnej religii. Zacytowany przepis kanonu wskazywałby na odpowiedź negatywną. Jednakże stanowisko omawianej konstytucji jest elastyczne i dopuszcza takie osoby do tych funkcji z następującymi zastrzeżeniami: zobowiązuje ich do uznawania i respektowania katolickiego charakteru uniwersytetu i żąda, aby tacy pracownicy nie stanowili większości⁴⁰. Wydaje się, że to złagodzone stanowisko konstytucji jest wynikiem wielorakiego dialogu, jaki Kościół chce prowadzić z innymi chrześcijanami, innymi religiami czy niewierzącymi. Następnie, że pewne dyscypliny naukowe wymagają przede wszystkim wysokich kwalifikacji naukowych i specjalizacji, chociaż poprawność doktrynalna nie jest i tutaj obojętna. Potrzebna będzie szczególnie opieka i troska odpowiedzialnych biskupów diecezjalnych i Konferencji Biskupich,

³⁷ S. ch., art. 27.

³⁸ AAS 82:1990 s. 1550 — 1570.

³⁹ *Ex corde*, art. 4 § 3.

⁴⁰ Por. *Ex corde*, art. 4 § 4.

aby uniwersytety katolickie, zatrudniające jako wykładowców niekatolików, nie zatraciły swej katolickiej tożsamości. Nie można także nie dostrzegać tego, że taka sytuacja, zwłaszcza gdy tego typu zatrudnionych jest większa ilość, stanowi zagrożenie dla katolickości uniwersytetu. Wydaje się, że z wyżej podanych racji nie można zatrudniać niekatolików na uniwersytetach i wydziałach kościelnych.

Statut PAT w Krakowie stawia wykładowcom wymagania odnoszące się zarówno do ich kwalifikacji naukowo-pedagogicznych, jak też poziomu etycznego i religijnego. Akademia posiada samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki. Samodzielnymi pracownikami nauki są: doktorzy habilitowani, docenci, profesorowie nadzwyczajni i zwyczajni. Pomocniczy pracownicy naukowcy to: lektorzy, asystenci i adiunkci. Nominacji wyższych wykładowców, takich jak docenci, profesorowie nadzwyczajni, dokonuje wielki kanclerz po otrzymaniu „nihil obstat” Stolicy Apostolskiej⁴¹. Po uchwaleniu wspomnianych wyżej ustaw o szkolnictwie wyższym i stopniach naukowych, wprowadzających zmiany w dotychczasowych przepisach także odnośnie do wykładowców i ich stopni oraz tytułów naukowych, Papieska Akademia Teologiczna przystąpiła również do prac statutowych, zmierzających do uwzględnienia praktyki stosowanej na uniwersytetach świeckich.

Wśród społeczności uniwersyteckiej decydującą rolę odgrywają studenci. Uczelnie kościelne są dostępne dla wszystkich — zarówno duchownych, jak i świeckich — którzy mają prawomocne świadectwo, odznaczają się przykładnym życiem i spełniają inne wymogi stawiane przez statut. Przez prawomocne świadectwo należy rozumieć dokument uprawniający do studiowania na uniwersytetach państwowych i do uzyskiwania stopni akademickich. Studenci są zobowiązani przestrzegać przepisów zawartych w statutach i innych dokumentach regulujących działalność uczelni kościelnych⁴². Studenci uniwersytetów katolickich są zobowiązani do uznawania i respektowania ich katolickiego charakteru. Proces kształcenia studentów i postępu wiedzy akademickiej zawodowej winien odpowiadać wymogom stawianym na równorzędnych uniwersytetach państwowych, zgodnie ze statutem. Winien łączyć się także z formacją w duchu katolickich zasad moralnych i religijnych wraz z poznawaniem nauki społecznej Kościoła. Program studiów, przygotowujących do określonego zawodu, winien uwzględniać również wychowanie etyczne, odpowiadające temu zawodowi⁴³.

Formacja etyczna i religijna studentów winna być włączona w całość ich duszpasterstwa. Sprawa ta jest przedmiotem niezwykłej troski Kościoła, przypomnianej w wielu dokumentach. *Kodeks prawa kanonicznego* stwierdza: „Biskup diecezjalny powinien otoczyć studentów szczególną troską duszpasterską,

⁴¹ Por. *Statut PAT* (1981), n. 44 — 52.

⁴² Por. S. ch., art. 31 — 35.

⁴³ Por. *Ex corde*, art. 4 § 5.

nawet erygując dla nich parafię albo przynajmniej wyznaczając do tego na sposób stały niektórych kapłanów. Winien również zatroszczyć się o to, żeby na uniwersytetach, także niekatolickich, powstały katolickie ośrodki uniwersyteckie, świadczące młodzieży pomoc, zwłaszcza duchową” (kan. 813). Opieką duszpasterską należy objąć nie tylko młodzież studencką uniwersytetów kościelnych i katolickich, ale także studentów wszystkich uniwersytetów. Co więcej, opieką tą należy otoczyć całą społeczność uniwersytecką, a więc wykładowców, studentów i pracowników administracji. Wydaje się, że na uczelniach kościelnych i katolickich cała wspólnota uniwersytecka winna stać się zarówno przedmiotem, jak i podmiotem duszpasterstwa, co zakłada, że będą tam działać wykwalifikowani duszpasterze mianowani przez biskupa diecezjalnego.

W świetle wymienionych dokumentów wydaje się, że studentem uniwersytetów kościelnych nie może być niekatolik, co jest dopuszczalne na uniwersytetach katolickich. Tacy studenci mają być także otoczeni troską pasterską Kościoła, nieprzekreślającą zasad o wolności religijnej i wolności sumienia. Do społeczności uniwersyteckiej należą pracownicy administracji, biblioteki i laboratorii, którzy winni odznaczać się odpowiednimi kwalifikacjami zawodowymi i moralnymi⁴⁴.

Szczególne zadania i posłannictwo na uniwersytetach kościelnych, katolickich i wszystkich innych mają do spełnienia wierni świeccy, którzy dokonując odnowy kultury, mają prowadzić badania naukowe, kierując się zasadami Ewangelii. Program tego działania nakreśla adhortacja apostolska „*Christifideles laici*”, która wzywa świeckich do podjęcia tych zadań: „Dlatego Kościół zachęca świeckich, by z odwagą i twórczą inteligencją byli obecni w uprzywilejowanych miejscach kultury, jakimi są szkoły i uniwersytety, ośrodki badań naukowych i technicznych, środowiska twórczości artystycznej i humanistycznej refleksji”⁴⁵. Dla wspólnego dobra uczelni, zarówno kościelnych, jak i katolickich, winny współpracować wszystkie grupy wspólnoty uniwersyteckiej. Ważne jest ich współdziałanie z kompetentnymi władzami kościelnymi oraz z bezpośrednimi władzami uczelni. Tworzenie wspólnoty uniwersyteckiej w duchu zasad Ewangelii jest charakterystycznym rysem i znakiem katolickości uczelni.

Zadania

Jak wyżej zaznaczyliśmy, uniwersytety katolickie i kościelne, kultywując różne dyscypliny naukowe, prowadząc badania naukowe, kształcąc i wychowując studentów, winny pogłębiać kulturę ludzką, służyć rozwojowi osoby ludzkiej i społeczeństwu oraz służyć ewangelizacji świata. Spełniając swoją mis-

⁴⁴Por. S. ch., art. 36, 37, 52 — 55.

⁴⁵Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, n. 34.

ję, wszystkie uczelnie winny poświęcić się działaniu na rzecz prawdy. W ten sposób służą godności człowieka i sprawie Kościoła, którego prawda jest sprzymierzeńcem, a wiedza i rozum są sługami wiary. Współczesna epoka potrzebuje, w sposób szczególny, prawdy, gdyż bez niej nie może istnieć wolność, sprawiedliwość i godność człowieka. Uwrażliwienie na godność osoby ludzkiej, będące znakiem naszych czasów, ściśle wiąże się z poszukiwaniem i zgłębianiem prawdy, która nigdy nie jest cała bez odwołania się do Prawdy najwyższej, którą jest Bóg. Poszukiwanie prawdy, zarówno tej zawartej w bogactwie natury, jak i w bogactwie objawienia, jest zadaniem uniwersytetów⁴⁶.

Uniwersytety katolickie i kościelne wypracowując syntezę zbawczego orędzia Ewangelii i licznych dziedzin wiedzy, prowadzą do owocnego dialogu Kościoła z kulturą różnych narodów. W tym względzie przypada uprzywilejowana rola uniwersytetom katolickim. Dialog między Ewangelią a kulturą pomaga Kościołowi w lepszym poznaniu różnych kultur, w przyjmowaniu i rozwijaniu ich autentycznych ludzkich wartości, które pozwolą w sposób skuteczniejszy przekazywać Ewangelię. Wprawdzie przerasta ona wszystkie kultury, jednak głoszona jest ludziom, którzy należą do określonej kultury i w ewangelizowaniu trzeba korzystać z pewnych elementów kultury ludzkiej. Uniwersytet katolicki winien coraz bardziej otwierać się na kultury dzisiejszego świata oraz na różne tradycje kulturowe istniejące wewnątrz Kościoła. O wartości danej kultury stanowi głównie jej stosunek do osoby ludzkiej, do jej wolności i godności, poczucie odpowiedzialności i stosunek do rodziny. Zadaniem uniwersytetów katolickich jest harmonijne łączenie wartości kultur tradycyjnych z wartościami kultur nowoczesnych, jak również łączenie myśli chrześcijańskiej z nowoczesnymi naukami⁴⁷.

Uniwersytety kościelne i katolickie mają za zadanie dopomóc w procesie inkulturacji. Oznacza on wewnętrzne przekształcenie autentycznych wartości kulturowych przez ich integrację w chrześcijaństwie i zakorzenienie chrześcijaństwa w różnych kulturach. Poprzez inkulturację Kościół wciela Ewangelię w różne kultury, a równocześnie wprowadza narody i ich kultury do swej wspólnoty⁴⁸.

Uniwersytety prowadzące dialog Ewangelii z kulturami, zmierzające do przepojenia całej kultury wartościami ewangelicznymi i uczestniczące w procesie inkulturacji wydatnie przyczyniają się do ewangelizacji świata. Powiązanie uniwersytetów kościelnych z posługą ewangelizacyjną jest bezsporne. Naukowe badanie Objawienia Bożego ma przede wszystkim służyć ewangelizacji⁴⁹. Jej także ma służyć uniwersytet katolicki, którego działalność ma być zharmonizowana z misją ewangelizacyjną Kościoła: „Zgodnie z własną naturą każdy

⁴⁶ Por. *Ex corde*, n. 4 — 5.

⁴⁷ Por. *Ex corde*, n. 43 — 47.

⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio”*, Libreria Editrice Vaticana 1990, n. 52.

⁴⁹ Por. S. ch., *Wstęp*.

uniwersytet katolicki wnosi ważny wkład w prowadzone przez Kościół dzieło ewangelizacji. Chodzi tu o skuteczne świadectwo o charakterze instytucjonalnym, które uniwersytet winien dawać Chrystusowi i Jego orędziu”⁵⁰.

W ramach działalności ewangelizacyjnej, na uniwersytetach i wydziałach kościelnych spoczywa szczególnie obowiązek przygotowania kadr do prowadzenia duszpasterstwa. W programie studiów należy uwzględnić zasady i normy zawarte w dokumentach kościelnych, które by przygotowywały studentów do badań naukowych, lecz także do prowadzenia duszpasterstwa Kościoła. Stosując odpowiednie metody dydaktyczne i pedagogiczne, sprzyjając aktywnej postawie studentów, należy umiejętnie łączyć postulaty naukowe z duszpasterskimi potrzebami Ludu Bożego. W zależności od nauczanej dyscypliny należy uznawać i popierać swobodę w podejmowaniu badań, która ma służyć postępowi w poznawaniu i rozumieniu prawdy Bożej. Prawdziwa wolność w badaniu i nauczaniu Objawienia Bożego musi się mieścić w granicach wierności Słowu Bożemu i posłuszeństwa wobec Nauczycielskiego Urzędu Kościoła⁵¹.

W prowadzeniu działalności naukowo-dydaktycznej uniwersytety nadają stopnie akademickie tym, którzy spełnili postawione wymagania. Na uczelniach kościelnych nadaje się następujące stopnie akademickie: bakalaureat, licencjat i doktorat. Należy tutaj także uwzględnić praktykę stosowaną na uniwersytetach danego regionu⁵². Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie nadaje następujące stopnie akademickie: magisterium, licencjat, doktorat i doktorat habilitowany⁵³. Nadawanie stopni akademickich przez uniwersytety katolickie winno nastąpić zgodnie z ich statutami.

W spełnieniu zadań stojących przed uniwersytetami kościelnymi i katolickimi konieczna jest ich wzajemna współpraca, „przez którą, podejmując wspólne działanie, poprzez spotkania, skoordynowane badania naukowe czy inne środki zmierzałoby się do większego postępu wiedzy” (KPK, kan. 820). Współpraca między wydziałami, czy to w ramach tego samego uniwersytetu, czy też na obszarze tego samego regionu, czy nawet w szerszym zakresie, przyczynia się do spotęgowania badań naukowych oraz lepszej formacji studentów, jak również sprzyja działaniom interdyscyplinarnym, ważnym dla rozwoju wiedzy. Taką współpracę należy popierać także między uniwersytetami katolickimi, a innymi uczelniami prywatnymi i państwowymi⁵⁴.

Pomocą w nawiązywaniu współpracy między uniwersytetami katolickimi różnych krajów stają się ich stowarzyszenia. Wśród nich należy wymienić Międzynarodową Federację Uniwersytetów Katolickich, ustanowioną przez Stolicę Apostolską⁵⁵. Konstytucja *Ex corde Ecclesiae* wzywa uniwersytety katolic-

⁵⁰ *Ex corde*, n. 49.

⁵¹ Por. S. ch., art. 38 — 39.

⁵² Por. S. ch., art. 45 — 48.

⁵³ Por. *Statut PAT* (1981), n. 82.

⁵⁴ Por. S. ch., art. 64; *Ex corde*, art. 7.

⁵⁵ Pius XII, *List apostolski „Catholicas studiorum universitates”*, AAS 42:1950 s. 386.

kie do uczestnictwa w programach badawczych organizowanych przez różne instytucje: „Uniwersytety katolickie niech uczestniczą — jeśli jest to możliwe i zgodne z zasadami doktryny katolickiej — w programach rządowych oraz w działaniach organizacji krajowych i międzynarodowych na rzecz sprawiedliwości, rozwoju i postępu”⁵⁶.

Omawiając zadania uniwersytetów kościelnych i katolickich trzeba podkreślić, że mają mieścić się one w ramach posługi nauczania Kościoła. Ich uczestnictwo w kościelnej misji nauczania jawi się jako szczególnie ważne i potrzebne dzisiaj wobec wielorakich zdobyczy nauki i wielkiego postępu wiedzy. Zdobycze te jednak nie zawsze służą prawdziwemu dobru i prawdzie, a wprost przeciwnie — prowadzą niejednokrotnie do zguby, czasem wręcz do niszczenia człowieka i jego kultury. W tej sytuacji ważna rola przypada uczelniom katolickim, które mają przypominać, że celem nauki jest służba prawdzie, dobru i człowiekowi stworzonemu na obraz Boży i przeznaczonemu do wiecznego szczęścia z Bogiem.

Działalność ich jest uczestnictwem w posłannictwie Kościoła i wyraża się w ewangelizacji. Skuteczny udział w ewangelizacji domaga się zachowania jedności z Kościołem powszechnym i Kościołem partykularnym oraz podporządkowania się Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła. Naruszenie tego istotnego postulatu sprawia odejście od zasadniczego celu i przeznaczenia uniwersytetu katolickiego i musi pociągnąć konsekwencje prawne. Poprzedzić je jednak winno podjęcie przewidzianego trybu postępowania, aby usunąć nieprawidłowości⁵⁷.

W związku z rozwojem nauk teologicznych i innych ukształtował się nowy obraz wyższych uczelni, powoływanych przez Kościół. Wyrazem i skutkiem tego procesu jest podział wprowadzony przez *Kodeks prawa kanonicznego* z 1983 r., który dzieli je na (1) uniwersytety katolickie i inne instytuty wyższych studiów; (2) uniwersytety i fakultety kościelne. Pierwsza kategoria zajmuje się różnymi dyscyplinami naukowymi, badając je i wykładając w oparciu o zasady ewangeliczne oraz otrzymując potrzebną aprobatę kompetentnej władzy kościelnej. Druga kategoria, zajmująca się dyscyplinami teologicznymi i ściśle z nimi związanymi, jest bezpośrednio zależna od Stolicy Apostolskiej. Uniwersytety kościelne i katolickie mają wiele cech wspólnych, ale też zachodzą między nimi różnice. Skutkiem tego były potrzebne odrębne dokumenty papieskie normujące ich działalność.

⁵⁶ *Ex corde*, art. 7 § 2.

⁵⁷ Por. *Ex corde*, art. 5 § 2.

Dalszy rozwój różnorodnych gałęzi wiedzy wymagał będzie nowych uregulowań prawnych i zmian w dotychczasowych przepisach. Wydaje się, że prace uniwersytetów kościelnych będą regulowane przede wszystkim dokumentami ogólnokościelnymi, wprowadzającymi pewną jednolitość w całym Kościele; natomiast działalność uniwersytetów katolickich normowana będzie głównie dokumentami wydawanymi przez Konferencje Biskupie poszczególnych krajów, uwzględniającymi wytyczne Stolicy Apostolskiej.

IL RUOLO DEGLI ATENEI ECCLESIASTICI E CATTOLICI ALLA LUCE DELLA LEGISLAZIONE UNIVERSALE POSTCONCILIARE

Riassunto

Gli atenei cattolici vi compaiono in duplice forma, come università e facoltà ecclesiastiche e come università cattoliche. Le università e le facoltà ecclesiastiche si occupano della ricerca, dell'insegnamento delle scienze teologiche e dei rami del sapere ad esse legati. Esse sono erette o approvate dalla Santa Sede. La loro attività è regolata dal *Codice di diritto canonico* e dalla costituzione Apostolica di Giovanni Paolo II *Sapientia christiana* del 15 febbraio 1979.

Le università cattoliche si occupano di vari rami del sapere, facendo ricerca scientifica ed insegnando sulla base dei principi cattolici. Ogni università cattolica deve essere eretta o approvata dalla competente autorità ecclesiastica, che è la Santa Sede, la Conferenza Episcopale o il vescovo diocesano. L'attività delle università cattoliche è regolata dal *Codice di diritto canonico* e dalla costituzione apostolica di Giovanni Paolo II *Ex corde Ecclesiae* del 15 agosto 1990.